

HVORDAN BLE DET GAMLE TESTAMENTE TIL?

HVORFOR AKKURAT DISSE BØKENE?

A. KANON VAR LUKKET FØR JESU TID

B. HVORFOR AKKURAT DISSE 39 BØKENE?

C. HVA MED APOKRYFENE?

ET LITT UOVERSIKTLIG OG KOMPLISERT TEMA

- ▶ Det er i dag ingen enighet mellom bibelforskere om når GTs kanon ble "lukket", og forslagene varierer fra 400 f.Kr. til 100-tallet e.Kr.
- ▶ Dette skyldes få kilder, forskernes tolkninger av disse, og hvor mange en kilde i så fall representerer.
- ▶ Det foregikk en rabbinsk debatt angående noen av skriftene i det 2. årh. e.Kr., og for noen vil dette bety at GT-kanon ikke var lukket da, selv om Esekiel var en av bøkene som ble omtalt, og selv om det ikke er noen tvil om at den allerede var "kanonisert" mange hundre år før dette.
- ▶ Det var lenge en teori om at kanon var åpen til "synoden i Jamnia" i år 90 e.Kr., men dette har man i stor grad gått bort fra.

**DET ER GODE ARGUMENTER FOR DET
SYN AT HELE GTS KANON VAR LUKKET
FØR DET FØRSTE ÅRHUNDRE E.KR.**

Oskar Skarsaune

ARGUMENT 1: DET GRESKE FORORDET I SIRAKS BOK (CA. 132 F.KR.):

- ▶ Gjennom **loven, profetene** og de senere **skriftene** har vi mottatt mange viktige lærdommer... De som studerer disse skriftene, må ikke gjøre det bare for å vinne lærdom for seg selv. Men de som selv elsker lærdom, bør både i skrift og tale dele sin viten med dem som står utenfor. Min farfar Jesus viet sitt liv til studiet av **loven, profetene** og de øvrige **skriftene** fra fedrene. Da han hadde skaffet seg stor innsikt i dem, kjente han seg drevet til å skrive litt om dannelse og visdom. Så kan de som gjerne vil vinne lærdom, kunne lese også dette og ha større fremgang ved å leve etter loven.”
 - ▶ Samme som dagens tredeling (TaNaKh = Torah, Nevi'im, Ketuvim)
 - ▶ GTs bøker er bøker du studerer, mens Siraks bok er for hjelpe leseren forstå Loven, Profetene og Skriftene.

A. KANON VAR LUKKET FØR DET FØRSTE ÅRHUNDRE E.KR.

ARGUMENT 2: DØDEHAVSRULLENE (150 F.KR. – 70 E.KR.)

- ▶ Bare bøker fra vårt GT siteres som Skriften
- ▶ De skrev bare bibelkommentarer om bøker fra vårt GT (ca. 17 stk)

ARGUMENT 3: JOSEFUS (37–100 E.KR.)

- ▶ *“Men når det gjelder tiden fra Moses’ død til regjeringstiden til Artaxerxes, kongen av Persia, som regjerte etter Xerxes, skrev Profetene, som levde etter Moses, ned det som skjedde i deres tid...”.* (Mot Apion 1.8)
- ▶ Hevder at de siste skriftene ble skrevet på Artaxerxes' tid, altså ca 425 f.Kr.

ARGUMENT 4: ULIKE JØDISKE GRUPPER

“Det er bemerkelsesverdig at så mange forfattere fra så ulike grupper (palestinske, hellenistiske, fariseiske, essenske, kristne), over en periode fra det 2. årh. f.Kr. til det 1. årh e.Kr., viser en slik enighet om den hebraiske kanon... Ingen av disse vitnene er opptatt av å understreke autoriteten til bøkene de nevner, i stedet går de alle ut fra Bibelens autoritet, og de går videre til å debattere tolkningen av dem.”

R.T. Beckwith, “The Formation of the Hebrew Bible”

B. HVORFOR AKKURAT DISSE 39 BØKENE?

“MOSES OG PROFETENE”

- ▶ Matt 5,17: *Tro ikke at jeg er kommet for å oppheve **loven** eller **profetene**!*
- ▶ Luk 24,27: *Og han begynte å utlegge for dem det som står om ham i alle skriftene, helt fra **Moses** av og hos **alle profetene**.*
- ▶ Eller bare “**profetene**”:
 - ▶ Heb 1,1-2: *Mange ganger og på mange måter har Gud i tidligere tider talt til fedrene gjennom **profetene**. Men nå, i disse siste dager, har han talt til oss gjennom Sønnen.*
 - ▶ 2 Pet 3,2: *Jeg ville minne dere om det de hellige **profetene** har sagt, og om det budet deres egne **apostler** har fra Herren og Frelseren.*

JØDISK INNDELING AV GT

Loven: 1. Mosebok - 5. Mosebok (5)

Profetene:

Eldre: Jos, Dom, 1-2 Sam, 1-2 Kong (6)

Yngre: Jesaja - Malaki (15)

Skriftene:

Rut, 1-2 Krøn, Esr, Neh, Est, Job, Sal,

Ordsp, Fork, Høys, Klag, Dan (13)

David = profet (Apg 2:30)

Daniel = profet (Matt 24:15)

“MOSES OG PROFETENE”

- ▶ Jødene så på alle forfatterne av sine skrifter som profeter, nettopp fordi de skrev ord fra Gud.
- ▶ Naturlig å tenke at skriftene ble tatt vare på og lagt til en samling i telthelligdommen og senere i tempelet. (5. Mos 31:24-26, Jos 24:26, 2 Kong 22:8, Dan 9:2)
- ▶ Noe redigering i ettertid (nye stedsnavn, noen tilleggskommentarer), trolig i Babylon på 500-tallet. Noen bøker, som Salmene og Ordspråkene, ser også ut til å ha blitt utvidet med tiden. (Sal 72:20, Ordsp 25:1, 30:1, 31:1)

EKSEMPLER PÅ OPPDATERINGER/REDIGERING:

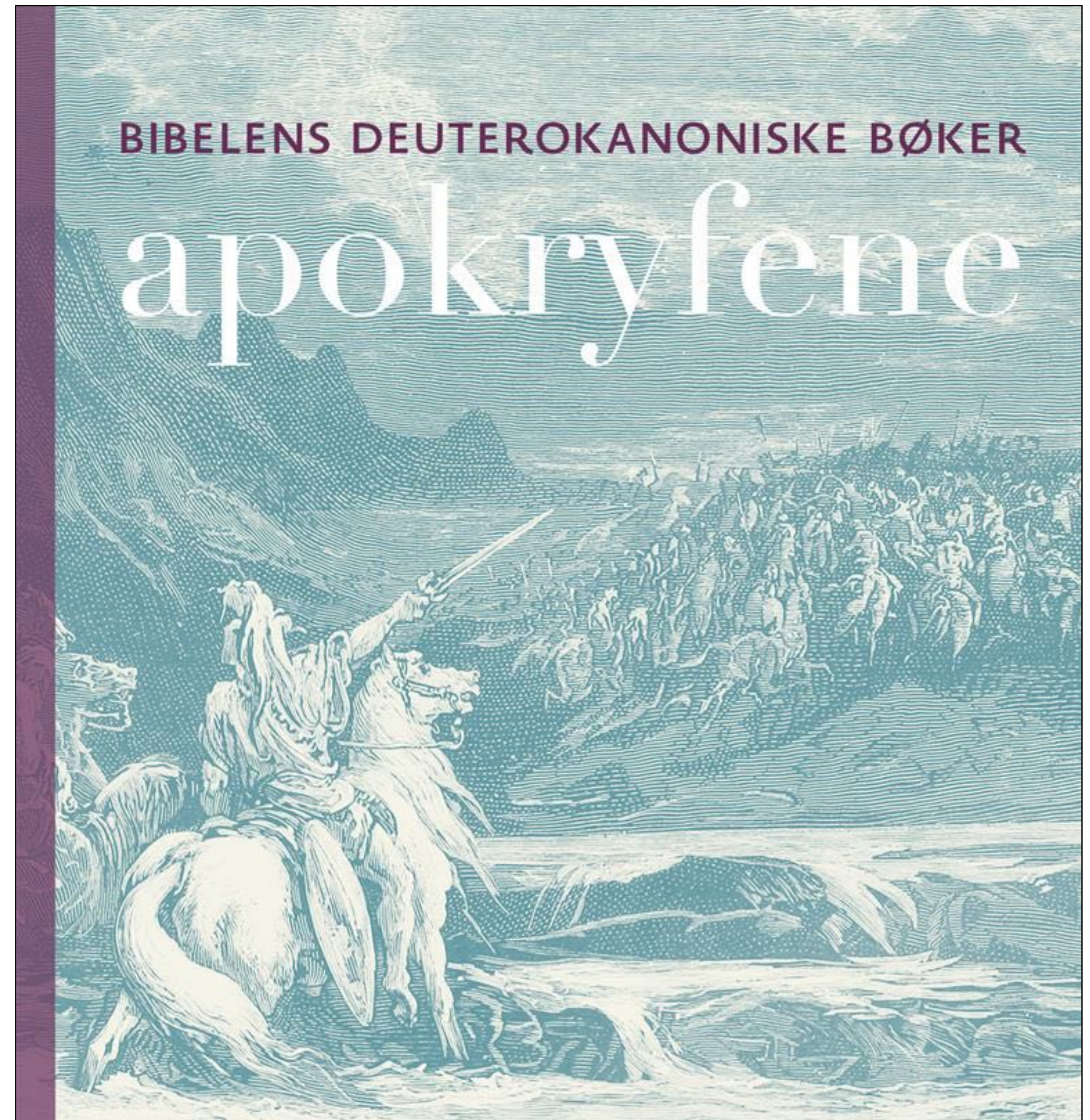
- ▶ *Så ble det strid mellom dem som gjette buskapen til Abram, og dem som gjette buskapen til Lot. Den gangen bodde kanaaneerne og perisittene i landet. (1 Mos 13:7)*
- ▶ *Da Abram fikk høre at slektingen hans var tatt til fange, mønstret han sine våpenføre menn, 318 menn født i hans hus, og satte etter helt til Dan. (1 Mos. 14:14)*
 - ▶ *Byen Lajisj blir ikke kalt Dan før i Dom 18,29: De kalte byen Dan etter sin stamfar Dan, som var sønn av Israel. Før het byen Lajisj.*
- ▶ *Dette er de kongene som hersket i Edom før det var noen konge over Israel. (1 Mos 36:31)*

JOSEFUS (37–100 E.KR.)

- ▶ **“For vi har ikke en mengde bøker som er uenige med hverandre og motsier hverandre [som grekerne har], men *kun 22 bøker*, som inneholder hele fortidens historie og som vi med rette tror er guddommelige.”**
 - 1-2 Samuel, 1-2 Kongebok, 1-2 Krønikebok, Esra-Nehemja, de 12 små profetbøkene = 5 bøker (totalt 24)
 - Kirkefedrene Origenes og Hieronymus sier at når jødene regnet sine bøker som 22 (trolig pga 22 bokstaver i det hebr. alfabetet) så de på Rut som en del av Dommerne og Klagesangene som en del av Jeremia.
 - Det er derfor sannsynlig at Josefus gjorde det samme, slik at hans *22 bøker = våre 39*.
 - Denne kanon på 22 bøker finnes også i flere LXX-håndskrifter og hos Meliton (ca. 180 e.Kr.).
- ▶ **“Det er riktig at vår historie har blitt skrevet siden Artaxerxes, men den har ikke blitt ansett med den samme autoritet av våre forfedre som den tidligere historie, siden det ikke har vært en nøyaktig suksesjon av profeter siden den tiden.”** (Mot Apion 1.8)

HVA MED APOKRYFENE?

- ▶ Tobit
- ▶ Judit
- ▶ Visdommens bok
- ▶ Sirak
- ▶ Baruk
- ▶ Jeremias brev
- ▶ Tillegg til Esther
- ▶ Tillegg til Daniel
- ▶ 1 Makkabeerbok
- ▶ 2 Makkabeerbok

JØDISKE KILDER

- ▶ 1. Makkabeerbok (sent 100-tallet f.Kr.) omtaler sin egen periode som en tid uten profeter:
 - *Det ble en trengselstid i Israel så stor som det aldri hadde vært fra den dag da det ikke lenger fremstod noen profeter blant dem. (1 Makk 9:27)*
- ▶ 2. Makkabeerbok (sent 100-tallet f.Kr.) refererer til "loven og profetene" som en autoritet:
 - *Han ansporet dem med ord fra loven og profetene og minnet dem også om slagene de allerede hadde utkjempet. Slik økte han deres mot. (2 Makk 15:9)*
- ▶ Bevart i sin helhet på gresk, selv om noen av dem er opprinnelig skrevet på hebraisk. *Salomos visdom* er f.eks. ikke skrevet av Salomo, siden alt tyder på at originalen var på gresk.
- ▶ Josefus regnet dem ikke som en del av jødernes bøker.

KIRKENS SYN OG BRUK

- ▶ Det antas ofte at Septuaginta (*LXX*, den greske GT-oversettelsen som ble brukt av de første kristne) inneholdt apokryfene i det første århundre og at de første kristne dermed brukte dem som en del av GT, men dette er usikkert.
 - De eldste utgavene av LXX m/ apokryfene er fra 300-tallet.
 - Kirkefedrene Meliton (180), Origenes (230), Athanasius (360) og Hieronymus (400) ramser opp GT-bøkene uten apokryfene.
- ▶ Da Hieronymus oversatte Bibelen til latin ca år 400, utelot han først apokryfene fordi de bare fantes på gresk. Etter press tok han dem med, men skrev i forordet at de fra gammelt av ikke var ansett som på lik linje med de kanoniske bøkene, men at de var nyttige å lese.
- ▶ Reformatorene mente at GT skulle bestå kun av jødernes hellige skrifter. (Rom 3:2)
- ▶ Noen av bøkene ble kalt *kanoniske* på lokale kirkemøter mot slutten av 300-tallet, men ble ikke erklært som *hellig skrift* av den katolske kirke før i 1546. Trolig som en reaksjon på reformasjonen.

ANDRE BETENKELIGHETER:

1. *Tobit* fremstår som historisk, men bruker kjente elementer fra eventyr og sagaer.
 1. Saras 7 ektemenn hadde alle dødd rett etter bryllupet pga en ond ånd (3:7-8a).
 2. En engel sier at galleblæren, hjertet og leveren fra en fisk kan brukes som legemidler. Hjerte og lever brennes slik at røyken vil drive ut en ond ånd, og galle på en blinde øyne vil gi synet tilbake. (6:3-9)
2. *“Det som her skal fortelles, skjedde på den tid da Nebukadnesar var konge over assyrene i den store byen Ninive.”* (Judit 1:1)
 1. Assyrene som bilde på den onde verdensmakt?
 2. Eller fordi assyrene og babylonerne var fra samme geografiske område?
 3. Eller er det et hint om at det ikke er historisk?

ANDRE BETENKELIGHETER:

- 3. Siden du er hennes nærmeste slektning, har du større rett enn alle andre til å gifte deg med henne og gjøre krav på å få arve farens eiendom... Han har ikke rett til å la henne bli gift med en annen, for da ville han gjøre seg skyldig i dødsstraff ifølge bestemmelsene i Moseloven. (Tobit 6:12-13)*

4 Mos 36,6-8 foreskrev ekteskap i en ætt innenfor foreldrenes stamme, men omtaler ikke dødsstraff i denne sammenheng. (Fotnote)
- 4. Det er bedre å gi til de fattige enn å samle seg skatter av gull. Almisser redder fra døden og soner enhver synd. (Tobit 12:8-9)*
- 5. Deretter samlet han inn penger blant alle sine menn og fikk inn nærmere 2 000 drakmer sølv. Disse pengene sendte han til Jerusalem for at det der kunne bæres fram et syndoffer. Det var riktig og klokt gjort og viste at han regnet med oppstandelsen fra de døde. For dersom han ikke hadde ventet at de falne skulle stå opp, hadde det vært unødvendig og tåpelig å be for de døde... Derfor ordnet han med dette sonofferet for de døde, så de kunne bli løst fra sin syndeskyld. (2 Makk 12:43-45)*

OPPSUMMERT:

1. De er skrevet for sent, etter "den profetiske periode" (dvs. etter 400 f.Kr.).
2. De har aldri vært en del av den jødiske bibel og er bevart i sin helhet på gresk.
3. De siteres aldri i NT, selv om noen av dem alluderes til. De ble sannsynligvis sett på som en annen kategori enn GT allerede i oldkirken.

HVORDAN BLE DET GAMLE TESTAMENTE TIL?

Historien støtter at GT ble til etter hvert som det ble skrevet, og at vårt GT har inneholdt de samme bøkene siden senest det 2. årh. f.Kr., kanskje helt siden ca 400 f.Kr.

De ble skrevet av *profeter* som skrev ned ord fra Gud. Det var denne historien Gud ville ha skrevet ned.